

2. Бисмарк О. Мысли и воспоминания / О. Бисмарк. В 1 т. – Т.1. – Перевод с немецкого под редакцией А. С. Ерусалимского. Москва: ОГИЗ. СОЦЭКГИЗ, 1940.
3. Ерусалимский А. С. Бисмарк. Дипломатия и милитаризм / А. С. Ерусалимский. – М., 1968.
4. Людвиг Эмиль. Бисмарк. / Эмиль Людвиг. – М.: Захаров-АСТ, 1999.
5. Оболенская С. В. Политика Бисмарка и борьба партий в Германии в конце 70-х годов XIX века / С. В. Оболенская. – М., 1992.
6. Троян С. С. Отто фон Бисмарк – політик і дипломат [Електронний ресурс] / С. С. Троян. – 2015. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/http://uaforeignaffairs.com/ua/zs/anglomovna-versija/view/article/otto-fon-bismark-politik-i-diplomat/>
7. Утин Е. И. Вильгельм I и Бисмарк. Исторические очерки / Е. И. Утин. – СПб., 1892.
8. Хасанов В. А. Бисмарк, який «пережив себе, а не свою велич» / В. А. Хасанов // Історія України. Шкільний світ, 2006. – № 2. – С. 1–6.
9. Хильгрубер Андреас, Берглар Петер. Выдающиеся политики: Отто фон Бисмарк, Меттерних / И. И. Жаровая, О. Е. Рывкина (пер. с нем). – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998.
10. Чубинский В. В. Бисмарк. Биография / В. В. Чубинский. – СПб., 1997.

Гумніцька І.

Науковий керівник – доц. Федорів І. О.

ВНЕСОК В. ГНАТЮКА У СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОГРАФІЇ

«Гнатюк — феноменально щасливий збирач усякого етнографічного матеріалу, якому з наших давніших збирачів, мабуть, не дорівняв ні один».

(Іван Франко)

До 145-річчя від дня народження

У країнах, поневолених чужими державами, етнографія у витоках була спрямована на пізнання власного народу і розвивалася як народознавча дисципліна. Це було властивим для національних етнографій західнослов'янських та інших європейських народів, поневолених австрійською і османською імперіями, та народів, підвладних Росії. Визначальною такою особливістю була і для української етнографії. Розгортання народознавчої роботи є істотним чинником і показником початку національно-культурного відродження в Україні. Винятково продуктивну науково-організаційну, пошуково-збирацьку, дослідницьку і публікаторську працю в сфері українського народознавства розвинув Володимир Гнатюк [5].

Його діяльність неодноразово привертала увагу дослідників, які намагалися оцінити його внесок у розвиток та становлення української науки. В цій статті ми зробимо спробу дати огляд діяльності Володимира Гнатюка як етнографа. У даному контексті слід відзначити, що постать вченого висвітлюється з урахуванням його активної діяльності в Науковому Товаристві ім. Шевченка (НТШ), де він спочатку займав посаду секретаря, а потім і голови Етнографічної комісії. Саме цій науковій установі Володимир Гнатюк був відданий до своєї смерті (в 1926 р.) і саме на посаді голови Етнографічної комісії НТШ його діяльність як вченого була найбільш плідною [4, с. 45].

На сучасному етапі розвитку етнографічної науки більшість її надбань втрачають свою національну ідентичність, набуваючи рис універсальності й популярності через загальні інформаційні системи. Тому й виникає потреба в ретельному осмисленні національного наукового доробку, що сприяло б об'єктивності у його поцінуванні. Сьогодні особливої актуальності набула проблема дослідження історії фольклористики, етнографії та народознавства. Враховуючи те, що наукова спадщина В. Гнатюка є значною як за обсягом, так і за діапазоном наукових інтересів, а його дослідження зробили вагомий внесок у різні галузі знань (етнографію, фольклористику, мовознавство, літературознавство), проблема аналізу постаті В. Гнатюка в етнологічному аспекті залишається перспективною та потребує подальших наукових пошуків.

Метою публікації є аналіз діяльності В. Гнатюка як дослідника етнографічної спадщини українського народу.

Відповідно до визначеної мети роботи можна виділити наступні основні завдання:

- охарактеризувати основні аспекти етнографічної діяльності В. Гнатюка й показати її роль у національно-культурному відродженні;
- розкрити внесок вченого у становлення й розвиток Етнографічної комісії НТШ;
- дати оцінку значення наукових досліджень В. Гнатюка для розвитку українського народознавства;
- визначити роль В. Гнатюка у процесі підвищення національної свідомості українського народу.

Історіографічною базою статті стали праці науковців, зокрема: В. Качана «Творець золотого фонду етнології» [3]; С. Макаруча «Етнографія України» [5]; О. Романіва «Володимир Гнатюк і Наукове Товариство ім. Шевченка» [7]; Р. Конти «Внесок Володимира Гнатюка у розвиток української етнології» [4]; Б. Сокіл «Великий вчений Надзбруччя» [8]; Ф. Стеблія «Володимир Гнатюк – дослідник національного відродження на західноукраїнських землях» [9].

Діяльність В. Гнатюка як ученого формувалась під впливом Михайла Грушевського та Івана Франка. Саме М. Грушевський помітив талант молодого вченого та запропонував йому роботу в НТШ. Як наслідок, з 1898 р. В. Гнатюк став першим оплачуваним співробітником цієї наукової інституції, тобто фактично професійним ученим НТШ. Тому не дивно, що перші відгуки про діяльність В. Гнатюка як етнографа зустрічаються в науковій літературі під авторством саме М. Грушевського. Зокрема, праця М. Грушевського, яка вийшла в 1914 р. вже містила перелік наукових пошуків В. Гнатюка в галузі народознавства [7, с. 10–12].

На початку 1914 р. В. Гнатюк розгорнув інтенсивну підготовку до Першого з'їзду дослідників на терені українознавства з нагоди 100-річчя від дня народження Тараса Шевченка й опрацював проект нового щорічника «Огляд праць і видань про Україну». Того ж року він очолив підготовчий комітет по вшануванню 40-річчя літературної праці Івана Франка, підготував до друку збірник «Привіт Іванові Франкові в сорокаліття його письменницької праці» (1916).

Війна перешкодила здійсненню багатьох його задумів. У 1914–1915 рр. В. Гнатюк із сім'єю жив у Криворівні, де продовжував займатися науковою роботою. У цей період значна частина його архіву, що залишилась у Львові, була знищена російськими солдатами.

Після повернення до Львова науковець з притаманною йому енергією почав налагоджувати діяльність НТШ, знову очолив «Етнографічний збірник» та «Матеріали до української етнології». Завдяки наполегливій праці В. Гнатюка Етнографічна комісія досягла вагомих результатів, що сприяло розвитку етнографічної науки на Україні. Він був першим, хто вивів українську фольклористику на широкий шлях європейської науки [6].

Наукова діяльність В. Гнатюка в НТШ здобула загальне визнання. Він став академіком Всеукраїнської Академії наук, членом-кореспондентом Академії наук СРСР, членом-кореспондентом Чехословацького етнографічного товариства в Празі, почесним членом Етнографічного товариства в Києві та членом Етнографічного об'єднання у Відні [1, с. 3–4].

Як учений і етнолог, В. Гнатюк вніс чимало нового у вивчення особливостей побуту і матеріальної культури українців. Він досліджував побут і заняття селян, традиційне землеробство і тваринництво, кулінарію, ремесла й промисли, одяг, архітектуру тощо. І хоч етнографічним дослідженням В. Гнатюк не приділяв стільки уваги як фольклорним, все ж він уважав, що знання етнографічних матеріалів допомагає і вивченню фольклору. Об'єктом його зацікавлень були культура і побут бойків, лемків та гуцулів, народна культура населення Карпат, низинного Закарпаття, Східної Словаччини, Угорщини, Румунії, Сербії та Воєводини. Зібраний на цих теренах матеріал дав змогу дослідникові простежити етнодемографічні процеси в регіоні, а особливо на південно-західному українському етнічному пограниччі. Наслідком шести експедицій у Закарпаття, здійснених упродовж 1895–1903 рр., стало видання шеститомної праці «Етнографічні матеріали з Угорської Русі». Учений написав низку спеціальних досліджень, які й досі залишаються важливим джерелом для вивчення етнографії Закарпаття, Бачки та Банату [3, с. 40–41].

Серією експедицій у різні місцевості українського Закарпаття та поселення так званих русинів у Воєводині, Боснії і Герцоговині, шеститомником «Етнографічні матеріали з Угорської Русі» (1897–1910) він заклав міцні наукові основи етнографічного вивчення українців, розселених західніше Карпат. Йому належать цінні праці з етнографії Гуцульщини, Бойківщини, Поділля й інших регіонів західноукраїнських земель. В. Гнатюк – упорядник збірників «Коломийки» (три томи, 1906), «Колядки і шедрівки» (два томи, 1914), «Українські народні байки» (два томи, 1916), «Галицько-руські народні легенди» (два томи, 1902). Загальна кількість праць сягає понад 330 [5].

Проводивши чималу дослідницьку експедиційну і збирацьку роботу на Закарпатті, В. Гнатюк налагодив добрі стосунки із закарпатською інтелігенцією. Відомий учений сподівався, що, незважаючи на відокремлення закарпатських українців від більшості українського народу, вони в майбутньому позбудуться соціальних і національних утисків і досягнуть повного розуміння власної національної самобутності. Запорукою цього на його думку, було глибоке відчуття широким народним загалом своєї руськості (українства), спільність християнської віри і обряду (православного та греко-католицького), господарські та культурні зв'язки Закарпаття з Галичиною та Наддніпрянською Україною, що попри всі політичні причини не були втраченими, а навпаки на початку ХХ ст. набирали сили. Провідною для етнографа завжди була ідея етнічної єдності України [2].

В. Гнатюк рішуче виступав на захист національних прав українців в Австро-Угорщині, добиваючись широкого запровадження української мови у Львівському і Чернівецькому університетах. Аналізуючи на сторінках «Літературно-наукового вістника» національний склад Австро-Угорщини та досліджуючи історичні зв'язки між ними, вчений наводив переконливі дані про дискримінацію українців [9, с. 299–300].

Доводячи приналежність населення Закарпаття до українського народу, В. Гнатюк вносив тим самим свій вклад у справу політичної і культурної консолідації української нації в переддень її великих визвольних змагань. Безсумнівно є те, що наукові праці В. Гнатюка про матеріальну і духовну культуру

населення, етнотомографічні процеси в краю склали собою важливий аргумент вирішення питання про державну приналежність Закарпаття, яке було прийняте у складних міжнародних умовах 1945 р.

Упродовж багатьох років В. Гнатюк активно вивчав і популяризував духовну культуру українців. Він зосереджував найбільшу увагу на збиранні матеріалів про народні звичаї, обряди, вірування. Дослідження в цей час звичаїв та обрядів було новим напрямом у науці. Вивчаючи народну обрядовість на високому науковому рівні, В. Гнатюк, долучився до популяризації української етнографічної науки.

Усе багатство й розмаїття творчої спадщини Володимира Гнатюка й досі, на жаль, не вивчено. Нині нам випадає нагода осягнути створений ним золотий фонд не лише української чи слов'янської, а й світової етнології.

На жаль, багатьом творчим задумам В. Гнатюка не судилося здійснитися: серце його зупинилося 6 жовтня 1926 р. [8, с. 52].

Будучи простим селянським сином, В. Гнатюк піднявся до вершини загальнонародської культури і став гордістю не тільки своєї нації, а й усього слов'янського світу. Глибокий талант і неймовірна працездатність поставили його ім'я поруч з іменами І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, В. Стефаника, Ф. Вовка та М. Грушевського.

ЛІТЕРАТУРА

1. Володимир Гнатюк. Документи і матеріали // Центральний державний історичний архів України (далі ЦДА) у Львові. – Наукове товариство ім. Шевченка. – Львів, 1998. – 460 с.
2. Значення наукових досліджень для становлення та розвитку української етнографії та вітчизняної історичної науки В. Шухевича та В. Гнатюка // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://referat.co/ref/128906/read>
3. Качан В. Творець золотого фонду етнології / В. Качан // Просвіт. – 1995. – № 2. – С. 40–45.
4. Конта Р. Внесок Володимира Гнатюка у розвиток української етнології / Р. Конта. – Київ, 2009. – С. 45–53.
5. Макарчук С. Етнографія України / С. А. Марчук // Навчальний посібник. Світ. – Львів, 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/history/makarchuk_eu/part1/101.htm
6. Маслій М. Володимира Гнатюка комуністи вважали націоналістом номер два. Першим був Михайло Грушевський / М. Маслій // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ratushniak.te.ua/slavetni-imena/62-volodymyra-hnatiuka-komunisty-vvazhaly-natsionalistom-nomer-dva-pershym-buv-mykhailo-hrushevskiy>
7. Романів О. Володимир Гнатюк і Наукове Товариство ім. Шевченка / О. Романів // Форум. – 1996. – № 2. – С. 10–12.
8. Сокіл Б. М. Великий вчений Надзбруччя: До 125-річчя від дня народження В. М. Гнатюка / Б. Сокіл // Початкова школа. – 1996. – № 5. – С. 50–52.
9. Стеблій Ф. Володимир Гнатюк – дослідник національного відродження на західноукраїнських землях / Ф. Стеблій // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. – Вип. 3–4. – Львів, 1997. – С. 296–302.

Зарічної О.

Науковий керівник – проф. Алексієвець Л. М.

КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ У СИСТЕМІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІХ ВІДНОСИН ІЗ ЗАРУБІЖНИМИ КРАЇНАМИ

Історія Києво-Могилянської академії (КМА) завжди була у центрі уваги дослідників, що обумовлено тим величезним значенням, яке відіграв у розвитку освіти та культури України цей знаний навчальний заклад.

Протягом всієї історії український народ не мав іншої інституції, яка б справила більший вплив на розвиток його освіти, науки, культури, ніж Києво-Могилянська академія.

Упродовж віків цей навчальний заклад був виразником і носієм специфічних рис духовності українського народу, могутнім чинником формування його самосвідомості, джерелом ідей боротьби за батьківську віру і національну свободу. Для українців вона завжди буде національною святиною, не меншою, ніж Падуя чи Болонья для італійців, Оксфорд для англійців, Сорбонна для французів, Карлів університет для чехів, Ягеллонський – для поляків [5, с. 3].

Українсько-польські освітні взаємини розвивалися протягом багатьох століть. Цьому, насамперед, сприяли історичне минуле, географічна зближеність, етнічна спорідненість.

Про повагу і взаємопорозуміння між українцями і поляками можна говорити ще за часів європейського Відродження. Варто пригадати, що у Краківському університеті українці навчалися з року його заснування (1364).

Уже починаючи з XIV ст. при університеті існували спеціальні гуртожитки для українців і для литвинів (білорусів), які згодом стали відомими вченими, професорами, письменниками, художниками, працювали за кордоном, зокрема в Польщі. Реєстри свідчать, що протягом 1510–1560 рр. у Польщі навчалось вже 352 студенти з України [7, с. 181].

Велику роль у передачі польської культури в Україну відіграла Києво-Могилянська Академія разом з пов'язаною з нею тогочасною українською інтелектуальною елітою, яка прагнула до міцних довготривалих контактів із Західною Європою.